

Прегледни рад

UDK 659.131.7:070]:792(497.15)»1930/1941»

DOI 10.7251/SVR2021075C

ШТАМПАНИ МЕДИЈИ О РАДУ БАЊОЛУЧКОГ ПОЗОРИШТА ОД 1930. ДО 1941. ГОД.

Доц. др Љиљана Чекић¹

Апстракт: У овом раду биће урађена анализа штампаних медија који су пратили рад Народног позоришта Врбаске бановине и начин на који је тај рад саопштан јавности. Поред основног историографског метода, у овом раду биће кориштен метод анализе и синтезе, као и метод студије случаја гдје се на примјеру једне културне институције у ограниченом период посматрају објављени текстови о њеном раду. Методом анализе садржаја штампаних у новинама урадиће се квалификација текстова, аутора и часописа. Методом синтезе установиће се међусобна узајамност позоришне критике, односно њених аутора. Оснивање професионалног позоришта у Бањој Луци 1930. године условило је повећан број објављених текстова који су анализирали позоришне догађаје. Упоредо са увећањем броја текстова који су пратили рад НП ВБ, али и друге позоришне догађаје који су се одвијали на простору цјелокупне Врбаске бановине, увећавао се и број позоришне публике, као и ниво њених културних потреба. Извјестан број часописа објављивао је приказе и критике позоришних представа, а њихов период опсервације био је ограничен вијеком њиховог трајања.

Кључне ријечи: *Народно позориште Врбаске бановине, позоришна критика, часописи, новинари, Бања Лука.*

УВОД

Позоришна критика за вријеме Краљевине Југославије била је један од сегмената сложеног позоришног механизма и није егзистирала изоловано од театарских тенденција које је иницирао државни апарат. Била је природан продужетак просвјетитељског рада Народног позоришта Врбаске бановине (У даљем тескту: НП ВБ) чак и онда када није била

¹ Независни универзитет Бања Лука, Народно позориште Републике Српске

благонаклона. Текстови који су пратили позоришни живот, а који су објављивани у дневној и периодичној штампи, код публике су покушавали да освијесте културну и просвјетитељску задаћу позоришних радника. У тој мисији критичари су имали свој дио задатка. Мата Милошевић, позоришни редитељ, педагог и глумац наглашава: *Они треба да разумеју своју дужност позоришног сарадника. Поготово је то важно за критичаре младих бановинских позоришта. Они морају да потпомогну позоришну политику бановине, да пропагирају у народу љубав према позоришту. Они не смеју да се стављају у критичарску позу мрзовољног особењака, који се не обазире на месне позоришне могућности нити на израз средине који треба да заступа. Ништа није лакше него све кудити, чак и оправдано. Али треба имати на уму да наша позоришта не могу да се одједном испењу на степен високих уметничких настојања ни по својим могућностима, а ни по, позоришно, још недовољно васпитаној публици. Лагано, временом, у корак са васпитањем публике и наша ће се позоришта пети све више степеницама које воде чистој позоришној уметности. Дотле је, пак, дужност свих и публике и критике, да помажу и да добронамерно и са љубављу приме сва стремљења својих – овога пута уистину својих – бановинских позоришта.* (Милошевић, 1931: 163).

Од прве објаве о оснивању позоришта до последњег броја који је штампан 01. 04. 1941. „Врбаске новине“ (до 1932. године су се звале „Службени лист Врбаске бановине“) су у континуитету писале о раду НП ВБ. Позоришну критику објављивала је и „Нова штампа“ (од 1930. до 1932. године), „Књижевна Крајина“ (од 1931. до 1932), „Развитак“ (од 1935. до 1941), „Бањалучке новости“ (од 1932. до 1935) и „Отаџбина“ (1936). *Вјероватан разлог што бањалучка средина, која је била изненађена вијешћу о оснивању Позоришта, није могла бити спремна да са својим људима обухвати цијелокупан позоришни живот (подразумијевајући ту и позоришну критику), лежи у томе што ни један лист или часопис који је штампан и издаван у Бањалуци није био дугог вијека. Пошто су они брзо настајали и још брже нестајали, јасно је да се није могао ни стварати неки особенији критичарски тон* (Лазаревић, Лешић и Шукало, 1980: 374).

Позоришна критика је, поред осврта на одигране представе, имала и едукативну димензију јер је читаоцима и будућим гледаоцима појашњавала драмска дјела, упознавала их са писцима и драмском литературом одређене епохе и простора. Локална штампа је стварајући позитиван мит о позоришним умјетницима наводила податке из професионалних биографија, али само онда када су биле афирмативне.

КЊИЖЕВНА КРАЈИНА

Најконзистентније текстове о позоришним представама током прве двије сезоне рада НП ВБ објављивао је литерарно-културни мјесечник „Књижевна Крајина“, који је излазио од почетка 1931. године до половине 1932. године када се овај часопис гаси. Главни и одговорни уредник и аутор већине текстова о позоришту у овом часопису био је Божидар Весић, драматург НП ВБ, члан Позоришног одбора, књижевник и уредник „Књижевне Крајине“ и „Врбаских новина“. *Весић је вршио дужност драматурга Народног позоришта Врбаске бановине, где је саветима и лепим схватањима позоришне уметности много допринео успешном деловању нашег позоришта. Његове позоришне рецензије писане у „Књижевној Крајини“ писане су ретким запажањем и објективношћу. (...) Весић се показао и као добар веранфикатор и одличан познавалац језика* (Одлазак Божидара Весића из Бање Луке, 1934: 2)². Његов несумњив допринос у архивирању позоришних догађаја умањен је непостојањем других критичара, јер све до краја 1933. када се јављају и други аутори, овај позоришни хроничар бива ријетки свједок театарских догађања на простору Врбаске бановине чије опсервације су забиљежене и публиковане. Често су позоришне критике Божидара Весића биле сведене на уобичајену анализу драме по којој је изведена представа, објашњење историјских околности у којима је дјело настало, утицаје под којима је писано, а понекад је даван и осврт о праизвједби. Тек пред крај текста Весић би навео имена главних глумаца и њихових улога у комаду. Такав случај је нпр. био са Нушићевим „Сумњивим лицем“ и једночинком „Светски рат“ које су премијерно одигране исто вече. Након неколико исписаних картица текста, прије навођења појединих глумаца који су играли у представама, критичар кратко

2 Укидањем „Књижевне Крајине“ Божидар Весић почиње да ради као главни уредник „Врбаских новина“. Почетком маја 1934. године одлази у Београд „на ново, више одређено“ у Министарству просвете. Видјети више: (Одлазак Божидара Весића из Бање Луке, 1934:2).

напомиње: *Глумци су играли предано и са потпуним разумевањем комичних ситуација*. (Видјети више: Весић, 1932: 150). То је била цјелокупна анализа свих позоришних креација (редитељских, глумачких, сценографских, костимографских, музичких). Оваква Весићева анализа представа може се тумачити његовом позицијом кућног драматурга НП ВБ, гдје би било каква процјена квалитета глумачких и осталих умјеничких креација представљала сукоб интереса.

Праћење рада позоришта било је системски организовано, па чак и регулисано нормативним актима. „Правилник о ‘Књижевној Крајини’“ у члану 4., под тачком 6. наводи да је дужност уредника да *одржава везу са просвјетним и културним установама у бановини*. (Правилник о „Књижевној Крајини“, 1932: 3)

ПОЗОРИШНИ ГОДИШЊАК

У периоду између два рата у издању Народног позоришта из штампе је изишло двоје новина. На крају прве сезоне објављен је на 22 странице „Позоришни годишњак“. Овај часопис представљао је годишњи извјештај НП ВБ у коме је публикован велики број података, који су били показатељ рада, као што су информације о запосленим радницима, броју одиграних представа, приходу који је остварен, детаљном прегледу свих гостовања са наведеним називима представа које су игране у појединим бановинским мјестима, списковима премијерно одиграних представа разврстаних у категорије: домаћи и страни писци, итд. Одговорни уредник је био драматург НП ВБ Божидар Весић, а из штампе је изишао само један број овог часописа.

ВРБАСКЕ НОВИНЕ

Највећи допринос афирмацији рада НП ВБ дао је „Службени гласник“, односно „Врбаске новине“ које су у континуитету прате развој позоришта од оснивања до почетка Другог свјетског рата. Нажалост, током првих неколико сезона рад Позоришта пратио је, поред „Књижевне Крајине“ само овај часопис, али је у обоје новина писао један аутор, који је уједно био и креатор позоришног репертоара, тако да се Весићеве критике не могу се узимати као валидна грађа, већ само као извјештај о одиграним представама, са драгосјеном фактографијом.

Суд критичара увијек је подложен разним утицајима, од симпатија или анимозитета према одређеном жанру или умјетнику, личног односа па и користољубља. Из тих разлога критике писане у „Врбаским новинама“ и „Књижевној Крајини“ могу се користити само као путоказ у истраживању.

Поред редовних приказа о премијерно одиграним представама, уредништво новина се трудило да читалачку и позоришну публику обавијести и о актуелним позоришним догађањима широм старог континента. Тако је, на примјер, објављен текст о највећем чешком драматичару Јарославу Хилберту (Видјети више: Ловрић, 1931:267-269) и превод са руског језика Захаровљев приказ театролошке књиге А. А. Мгеброва „Живот у позоришту“, у коме аутор анализира рад Художественика, са освртом на дјеловање Вере Комисаржевске (Видјети више: Захаров, 1932: 230-232).

Цензура медија је иманентна готово свим политичким системима и државама у већој или мањој мјери, па тако и у Краљевини Југославији. У децембру 1934. године Шестојануарска диктатура више није била на снази, краљ Александар је убијен, па ипак нека имена нису била добродошла у јавном простору. Извјештај о премијери „Балканске царице“ је цензурисан на веома транспарентан начин. У тексту путем кога се јавност извјештава о позоришном догађају име аутора драме Никола I Петровић Његош је наведено само као Никола I. Иако је уобичајен новинарски поступак био детаљно појашњење дјела и навођење биографских података аутора, у тексту Звонимира Шубића не само да нису наведени биографски подаци, него ни пуно име и презиме драмског писца (Видјети више: Шубић, 1934: 2).

Компетентност позоришних критичара не може се процијењивати, јер за то не постоје валидни критеријуми. Али њихов суд о литерарном квалитету комада може се посматрати у контексту времена у коме су живјели. Такође је могуће бити толерантан према њиховим похвалама популарних комада скромних умјетничких домета. Међутим, оштра критика драмског текста која је у дисонанцији са данашњим општеважећим ставовима лоше квалификује саме критичаре (Видјети више: Весић, 1934: 3). Како су критике писане према властитим естетским и етичким критеријумима, тако је и критичар „Врбаских новина“ изнио своје виђење најновијег Нушићевог комада. Његова анализа, објављена поводом

премијерног играња „Госпође министарке“ више се бавила вивисекцијом самог текста него представе, а аутор који је потписан иницијалом В. имао је мноштво примједби на ову Нушићеву комедију. Он доводи у питање и ранија литерарна остварења овог комедиографа, тврдећи да се Нушићу *одавно и много што-шта пропушта, као највећем југословенском писцу комедија и није чудо што се Госпођа министарка изнела на позорницу без довољно брисања и дотеривања.* (Весић, 1934:3). Његов став о Нушићевом драмском рукопису није био усамљен. Познат је потцијењивачки однос највећег српског књижевног критичара прве половине 20. вијека, Јована Скерлића према цјелокупном Нушићевом опусу. (Видјети више: Скерлић, 332-333)

Дешавало се да позоришни критичари у својим анализама износе контрадикторне ставове и сами урушавају вриједност властитих текстова. Такав случај је био са критиком оперете „Кнегиња чардаша“ (*мађ.* Csárdáskirálynő) Имреа Калмана (*мађ.* Imre Kálmán), у којој аутор Р. на почетку изјављује да нас протагонисткиња главне улоге није *много омађијала* (Р. 1934:6), да би на крају текста утврдио да је иста глумица, заједно са колегом Цветковићем, *највише осигурала успех* (Весић

Повремено је локална штампа преузмала критике из других новина па је тако из цетињског „Зетског гласника“ пренесен текст о умјетничком и глумачком пару Рајчевић. (Видјети више: Позориште, Из једне белешке у Зетском гласнику, 1932:8).

Током првих година рада новоформираног позоришта, једини аутор текстова био је Божидар Весић и његови текстови у “Врбаским новинама“ су, по својој структури, били веома слични његовим текстовима у „Крајишким новинама“ само су по обиму били краћи. Његове критике су стављале акценат на избор текста и препричавање садржаја, са освртом на поруку коју је комад носио. Обавезно су навођени подаци о писцу комада, ријетко се помињала режија, костимографија или сценографија, већ су само давани штурописи ауторовог доживљаја глумачке игре. Повремено је даван извјештај о оркестарском раду у коме је кратко апсолвирано да ли је оркестар био добро увјезбан или не и навођени су називи композиција које су интерпретиране у представи.

Од 1933. године појављује се више аутора који пишу за „Врбаске новине“. Били су то Бранко Загорац, Звонимир Шубић, Мартин Роботић, Миодраг Борисављевић, Митар Ј. Митровић, Станка Тодоровић, Ристан Малешевић, Б. Кебељић, Ђ. Залад, затим аутори који су се потписивали иницијалима: Б. (Бранислав) Ј. (Лазић), кб. (Карло Блажун), Н. К., Ф., Х, и Р.

На почетку четврте сезоне рада НП ВБ (1933/1934) у „Врбаским новинама“ почињу да се објављују текстови Бранка Загорца. Као опсерватор, овај критичар се само овлаш бавио театролошком анализом представа. Био је добар познавалац совјетске³ и чешке драме, а своје критике је базирао на марксистичком погледу на свијет, док је фокус његове анализе био усмјерен на идеју комада.

Од новембра 1934. Звонимир Шубић је писао текстове о НП ВБ, као и аутор који се потписивао иницијалима Б. Ј. Текстови које су објављивале „Врбаске новине“ а које је писао Б. Ј. нису имале критички тон, већ су давале податке везане за текст представе, околности под којим је написан, податке о аутору, затим глумачку подјелу и најчешће кратку похвалу за успјеле умјетничке креације. Ако је аутор био Звонимир Шубић, онда је осврт на глумачка остварења углавном био негативан са много више дескрипције него што је то давао Б. Ј.

Аутор који се потписивао иницијалом Х., писао је новинске чланке о позоришним догађањима, премијерама, пригодним представама и сл. у којима је наводио само фактографију и није улазио у дубље анализе.

Почетком 1935. „Врбаске новине“ нису објављивале текстове о позоришним представама. Повремено се појављивао репертоар за неколико дана унапријед, као и извјештаји са гостовања по Бановини који су понекад имали облик позоришне критике. Такав је био случај са текстовима М. Перковића, дописника из Босанског Новог.

Сезона 1934/35 завршена је веома неповољно. Б. (Бранко) З. (Загорац) је почетком јуна мјесеца објавио саопштење о отказу који је дат цијелом ансамблу НП ВБ Рјешењем Бана. Аутор је у тексту објаснио да се такав манир *практикује у свим позориштима* (Отказан је уговор позоришном особљу, 1935: 2), што је у начелу било тачно. Глумцима је крајем сезоне завршавао уговор о ангажману

³ У *Врбаским новинама* (Б.З., 1933:3) аутор текста под називом „Квадратура круга“ од Валентина Катајева поред осврта на текст и глумачка остварења додатно даје појашњење литерарних прилика у Совјетском Савезу и актуелних књижевних дешавања чији је главни актер писац Катајев.

који су потписивали почетком сезоне. Један дио глумаца је поново потписивао уговор са управом позоришта, а један је одлазио у друге градове. То је била уобичајена пракса на простору цијеле Краљевине. Међутим, крај 1934/35. кулминирао је веома лошом ситуацијом у Позоришту, изузетно слабом посјетом гледалаца, лошим односима унутар колектива и одласком значајног дијела ансамбла, што је негативно утицало на будућа репризна играња представа. Позориште је било пред гашењем. Да би ојачале углед театра и да би створиле повољну климу за наставак рада, „Врбаске новине“ су започеле снажну медијску камању остављајући велики простор позоришним темама у готово сваком броју.

Пола мјесеца након раскидања свих радних уговора, у „Врбаским новинама“ излази афирмативни текст аутора потписаног иницијалом Ф. који говори о значају позоришта и потреби његовог развоја који *није дело једног месеца, једне године, то није течај који се свршава у неодређеном времену, то је дело дугога и систематског рада позоришта у што ужем контакту са средином* (Ф. 1935:3). Седмицу дана касније, исти аутор објављује текст на половини друге странице „Врбаских новина“ у коме објашњава значај позоришне умјетности кроз епохе, његов вишеслојни карактер и несумњив значај за заједницу у којој егзистира, а на трећој страници се објављује извјештај са гостовања у Босанском Грахову. Затим слиједи низ текстова у којима Ф. износи анализе представа које су премијерно одигране чак и шест мјесеци раније. Свијест о медијском занемаривању позоришног стваралаштва током прве половине 1935. године редакција је покушала да надокнади бројним текстовима током љетних мјесеци. У значајном броју новина објављивана су по два текста о позоришном раду, један о представи, а други о гостовању.

Од љета 1935., када наступа „мртва сезона“ и када позориште одлази на једномјесечни одмор, у „Врбаским новинама“ се објављује низ текстова („Страни аутори на нашој сцени (1934-1935)“ (у пет наставака), „Позориште ће добити нови назив: Позориште Краља Петра Великог Ослободиоца“⁴, „Позориште као национално жариште векова“ (у четири наставка), „Основни проблем глумачке уметности“ (у три наставака), „Редитељ као уметник“ (у три наставка), „Фрагменти о режији“ (у пет наставака), „Емоције у позоришту“, „Представници савремене мађарске комедиографије“,

⁴ Овај назив је НП ВБ добило 06. 09. 1935. год.

„Бен Акиба“, „Ослобођено позориште“ (у два наставка), затим текстови о глумачким јубилејима, годишњи извјештаји, па чак и текстови који се баве приватним животима глумаца (гдје ће на љетовање?) што није била уобичајена пракса).

Упоредо са текстовима из естетике и историје позоришта, на почетку 1935/36. сезоне објављиване су најаве и осврти о премијерним играњима на сцени НП ВБ и гостовањима по Бановини оном динамиком којом су се догађали. Понекад, када су објављивана по два текста, простор у новинама је премашивао половину странице. Ф. је написао десетине приказа о позоришту, док значајан број текстова није потписан.

Често су текстови о позоришту излазили на другој страници, одмах послје најзначајнијих домаћих и страних новости. У доба највеће афирмације рада позоришта догодило се да на првој страни, одмах испод наслова „Врбаске новине“ 23. 10. 1935. буде објављен текст „Чувајмо наше културне установе“ у којој непознати аутор позива комплетно друштво на очување позоришта. С обзиром на то да је овај простор у штампи резервисан за најзначајније вијести, углавном из политике, јасно се види криза у којој је било позориште, али и жеља локалних власти да се лош период оконча.

Тешка позоришна ситуација није остала само локално позната, већ су и значајнији центри извјештавали о томе. Деманти НП ВБ о лошим резултатима у 1934/35 сезони о чему је писао бањолучки дописник загребачких „Новости“ објављен је 09. 06. 1935. у „Врбаским новинама“ (Управа бановинског позоришта демантује наводе овдашњег дописника „Новости“, 1935: 2).

У сезони 1936/37 позоришне извјештаје почиње да пише Мартин Роботић у јануару 1937. године. Прецизан, одмјерен у критици, јасан у изразу, он прати рад Позоришта и даје сложену анализу позоришне представе, односно свих њених елемената користећи повремено педагошки методолошки приступ. Са завршетком сезоне 1936/1937., завршен је и Роботићев полугодишњи ангажман као позоришног критичара.

На основу објављених текстова, лако се препознаје период када „Врбаске новине“ нису имале позоришног критичара, већ су само објављивале репертоар и најављивале понеку премијеру, какав је био случај у јесен и зиму 1937. године. Тада су штампани само кратки непотписани текстови у којима су најављиване премијере, као и један значајнији есеј о естетици режије који је потписао Залад, а који је објављен 29. 09. 1937.

Након готово читаве сезоне 1937/1938., када „Врбаске новине“ нису објавиле скоро ништа о раду НП ВБ, крајем марта 1938. почињу да се појављују текстови о раду позоришта. Прво је то био чланак посвећен прослави јубилеја Милоша Рајчевића, затим текст о ускакању нове глумице у оперету „Врачара“ (рум. *Vabă Hârca*) либретисте Матеја Милоа (рум. *Matei Millo*) и композитора Даворина Јенка у коме аутор прави паралелу између двије глумачко-музичке интерпретације исте улоге па о гостовању београдског првака, о гостовању загребачке првакиње, текст у коме се најављује љетна турнеја, критика премијерног играња „Браћа Карамазови“, итд.

Девета сезона рада (1938/1939) у штампи је отпочела Митровићевим текстом од 05. 08. 1938. у којој аутор на првој страници најављује почетак сезоне. Помиритељским тоном добро обавијештеног, али и солидно образованог критичара, он даје свеобухватнији увид у положај и значај Народног позоришта. Стављајући НП ВБ у шири контекст он наглашава његов ујединитељски карактер, оправдава мањкавости узроковане објективним околностима (кратак вијек трајања, слаба традиција, мањак материјалних средстава...), покровитељски шаљући вјетар у леђа овој младој установи културе и умјетности. Митровић, који се повремено потписивао само иницијалима М. Л. М. или кратко Мит., сугерише начине како да се унаприједи квалитет рада, повећа број публике, са пуном свијешћу о недостацима који су били присутни у раду. Рационализујући проблеме и ситуацију, благонаклоно предлаже могуће поступке за побољшање рада, али и пацифизује злонамјернике чија су очекивања од малог бановинског позоришта била превелика и превише критична, са повременим реферисањем на актуелна свјетска и домаћа збивања.

Средином октобра 1938. „Врбаске новине“ опет остају без сталног критичара и објављују само репертоар играња. Од јануара 1939. поново се штампају позоришни осврти, а испод текстова се потписује извјесни кб. који је објавио неколико текстова и 1935. године.

Почетком априла 1939. год., као аутор текста о глумачком јубилеју Љубице Јовановић Даде, потписује се Станка Тодоровић. Она постаје стални позоришни критичар све до почетка Другог свјетског рата. У јесен 1939. Ристан Малешевић објављује текст о позоришту, у коме у разговору са управником Боривојем Недићем

најављује представе које ће се играти у сезони 1939/1940. Слиједи низ непотписаних текстова који детаљно информишу публику о премијерним играњима и глумачким остварењима.

На почетку 1940. године, након вишемјесечног оскудног информисања „Врбаских новина“ о раду НП ВБ, када се догађало да седмицама не буде објављен ни распоред играња, на више од половине прве странице објављен је Годишњи извјештај о раду. (Видјети више: Рад Народног позоришта „Краљ Петар I Велики Ослободилац“ у Бањој Луци, 1940:1) чиме је позориште поново дошло у фокус јавности.

Пред сам почетак рата, у јесен 1940. и почетком 1941. Ђ. (Ђуро) Залад и Живојин Петровић, директор позоришта објављују текстове који анализирају значај ове умјетничке куће за Врбаску бановине.

РАЗВИТАК

Значајан допринос развоју критичке позоришне мисли дао је часопис „Развитак“ који је штампан у континуитету једном мјесечно од 1935. до априла 1941. године. У овом часопису објављивана су два до три „Позоришна прегледа“ током године, у којима су понекад биле изношене анализе више премијерно одиграних представа. Први аутор позоришних критика у „Развитку“ био је већ поменути Звонимир Шубић, аутор који је правио дубоку анализу не само представе у цјелини, него и свих њених сегмената, од режије, појединачне глуме, сценографије, музике и др. Репертоарски потези управе позоришта, као и избор кадрова такође су били под оштром критиком овог новинара. Шубић излази из оквира аутора чија анализа представе се своди на препричавање садржаја драмског текста, биографских података о писцу и успутног помињања осталих умјетника, односно из оквира књижевне критике. Шубићев фокус је усмјерен на позоришну умјетност и он жестоко критикује све недостатке, пропитује поступке управе и редитеља и даје аргументоване закључке⁵.

Иако посвећен раду позоришта, овај критичар понекад одаје утисак изразито строгог, готово малициозног аналитичара, као што је то био случај са текстом поводом премијере представе „Срећа А. Д.“ у режији чувеног руског редитеља Александра Верешчагина.

⁵ У 1935/36. сезони када је број публике значајно редукован он јавно полемисхе са управом Позоришта зашто су у току једног мјесеца на репертоар постављена два текста енглеских писаца, када се зна да публика више воли домаће ауторе.

Уколико је представа имала тако много мањкавости, као што наводи Шубић, није логично да је добила простор у респектабилном часопису. Ако је представу режирао врстан редитељ, како је могуће да је направљено тако много пропуста које Шубић примјеђује? Ако је улога једног од протагониста представе више личила на *декламацију него ли на „кредо“ мислиоца и социјалног реформатора*, ако се глумици која је играла једну од главних улога *није могло ништа помоћи* и она је само *наизуст научила неколико лекција, али нити их схватила нити мисли о њима* (З., 1935:159-160), а игра само једног глумца је задовољила критеријуме захтијевног критичара, поставља се питање да ли је глумачки ансамбл, заиста, био тако лош, а редитељ тако сјајан и како је то уопште могуће.

Више пута поновљене оштре критике Звонимира Шубића изазвале су реакцију директора позоришта Боривоја Недића, који је аргументовано образложио своје репертоарске подухвате и навео да свака критика мора *да има своју форму и своје друштвене границе* (Недић, 1937:370). Њихова преписка у штампи трајала је извјесно вријеме и стварала мучну слику позоришних прилика. Недуго након тога, ситуација се смирила јер је пред крај сезоне 1939/40 у Бању Луку је дошао нови директор Живојин Д. Петровић, бивши секретар Народног позоришта из Београда, а критику су наставили да пишу Кебељић и Малешевић.

Бранко Загорац⁶ је поред Шубића такође писао позоришне критике за „Развитак“ од покретања овог мјесечника. Понекад су у истом броју оба ова аутора објављивала своје текстове, с тим што је Загорац био умјеренији у анализи, са прецизном аргументацијом, личним ставом и процјеном квалитета, али без острашћене реторике која је његовог колегу неријетко водила у таблоидну естетику. Загорчеве критике су систематичне и у њима је било довољно простора за све сегменте представе, укључујући повремено доцирање публике, које поред едукативне димензије за савременике, помаже истраживачима када су у питању заборављени или у времену изгубљени текстови.

Поред позоришних критика, „Развитак“ је објављивао и текстове поводом обиљежавања глумачких јубилеја какав је био чланак Станке Тодоровић о двадесетпетогодишњици умјетничког рада Косаре Рајчевић.

Од 1940. године у истом часопису почиње да пише аутор Б. К. (Кебељић). Његови осврти о одиграним представама су детаљни,

⁶ Крајем септембра 1935. напустио је Бању Луку и отишао на нову службу у Вргорац, „на граници Далмације и Хрватске“.

зналачки и благонаклони према умјетницима и њиховом раду. Овај аутор проналази оправдање за слабију игру домаћих глумаца у односу на гостујуће престоничке прваке и мање интересовање публике за стране комаде, појаву коју је Шубић жестоко критиковао.

Ристан Малешевић пише позоришну критику за „Развитак од љета 1940. године, разложно, са препричавањем радње и односа унутар представе, без навијања за умјетнике или против њих, увиђајући квалитете, али и слабости како ансамбла, тако и извједби.

БАЊАЛУЧКА ПОЗОРНИЦА

Током 1936. покренут је други информативни лист Народног позоришта „Бањалучка позорница“ који је излазио два пута мјесечно са намјером да популаризује позоришни рад објављивањем текстова о предстојећим премијерама, јубилејима и занимљивим вијестима из театарског живота. Одговорни уредник је био Радослав Видић, а из штампе је изишло укупно пет бројева.

ОТАЦБИНА

Иако је „Отацбина“ била политички лист Самосталне партије за Врбаску бановину, у првом броју публикованом 1936. године, чији уредник је био Стево Мољевић, на половини странице је објављена позоришна критика о представи НП ВБ „На Божјем путу“ Ахмеда Мурадбеговића. (Видјети више: Димитријевић, 1936: 3).

ЗАКЉУЧАК

Позоришна критика се интензивније јавља на простору Врбаске бановине упоредо са оснивањем Народног позоришта. Међу новинама које су пратиле рад новостворене театарске куће најзначајнији је био „Службени лист Врбаске бановине“ (од 1932. „Врбаске новине“), који је објављивао текстове о раду НП ВБ од његовог оснивања до почетка Другог свјетског рата. Позоришне критике, или тачније речено прикази представа које је објављивала локална штампа више су имали едукативни него критичко-аналитички карактер и бавили су се не само бањалучким премијерама него и позоришном историјом и естетиком. Ријетки су чланци у којима се писац бавио анализом умјетничког доприноса одређених представа и валоризацијом умјетничког рада. Најплоднији аутор био је Боривоје Недић који је

уједно био и драматург и управник НП БВ. Његови текстови више су подсећали на есеје које кућни драматург објављује поводом нове представе него на позоришну критику.

Поред „Врбаских новина“, постојала је значајна медијска подршка неколико часописа од којих су најзначајнији „Крајишке новине“ и „Развитак“, који су објављивали студиозне позоришне критике у којима су анализирани сви сегменти представе и у којима је аутор аргументовано давао личну процјену постигнутих резултата. Најзначајнији међуратни позоришни критичари били су Звонимир Шубић, Бранко Загорац, Митар Л. Митровић, Станка Тодоровић и Мартин Роботић чија свједочења у локалној штампи дају јаснију слику позоришног стваралаштва између два свјетска рата на сцени бањолучког позоришта и представљају значајан извор за све истраживаче позоришне историје.

PRINTED MEDIA ON THE WORK OF THE BANJA LUKA THEATRE FROM 1930 TO 1941

Ljiljana Čekić PhD

Abstract: In this paper, an analysis of the print media that followed the work of the National Theatre of the Vrbas Banovina and the way in which this work was presented to the public will be done. In addition to the basic historiographical method, this analysis will use the method of analysis and synthesis, as well as the case study method where the published texts on its work are observed for a limited period on the example of a cultural institution. Qualification of articles, authors and journals will be done by the method of content analysis published in newspapers. The method of synthesis will establish the mutual reciprocity of theatre criticism, as well as its authors. The establishment of a professional theatre in Banja Luka in 1930 caused an increased number of published texts that analyzed theatrical events. Along with the increase in the number of texts that followed the work of the National Theatre, but also other theatrical events that took place in the entire Vrbas Banovina, the size of theatre audiences, as well as the level of its cultural needs, which increased. A number of journals that published reviews or critiques of theatrical performances, and their observation period was limited by their lifespan.

Keywords: *National Theatre of the Vrbas Banovina, Theatre Criticism, Magazines, Journalists, Banja Luka.*

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Б. З. (1933). „Квадратура круга“ од Валентина Катајева у: *Врбаске новине*, Бр. 219. Бања Лука.
2. *Бањалучка позорница* (1936). Бања Лука: Народно позориште Врбаске бановине.

3. В. (1934). Позориште, Госпођа Министарка у: *Врбаске новине*, Бр. 337, Бања Лука.
4. Весић, Б. (1932). Позоришна хроника; Млетачки трговац (15-III) у: *Књижевна Крајина, Књига III*, Бања Лука.
5. Весић, Б. (1932). Позоришна хроника; „Сумњиво лице од Бранислава Нушића“ у: *Књижевна Крајина, Књига III*, Бања Лука.
6. *Врбаске новине* (1930-1941). Бања Лука.
7. Димитријевић М. (1936). Позориште, „На Божјем путу“ у: *Отаџбина, Бр. 1*. Бања Лука.
8. З. (1935). Позоришни преглед у: *Развитак, Бр. 4*. Бања Лука.
9. Захаров, Е. (јануар – јуни 1932). „А. А. Мгеброва, Живот у позоришту“ у: *Књижевна Крајина, Књига III*, Бања Лука.
10. *Књижевна Крајина* (1931-1932). Бања Лука.
11. Лазаревић, П. Лешић, Ј. Шукало, М. (1980). *Народно позориште Босанске Крајине 1930 – 1980*, Бања Лука: Народно позориште Босанске Крајине и НИГРО „Глас“.
12. Ловрић, Б. (1931). Највећи чешки драматичар, у: *Књижевна Крајина, Књига II, Бр. 7*. Бања Лука.
13. Милошевић, М. (1931). Позоришни преглед; Бановинска позоришта у: *Књижевна Крајина, Књига I, Бр. 4*. Бања Лука.
14. Недич, Б. (1937). Позоришни преглед; Мало одговора г. критичару у: *Развитак, Бр. 4*. Бања Лука.
15. Одлазак Божицара Весића из Бање Луке, (1934) у: *Врбаске новине*, Бр. 402. Бања Лука.
16. *Позоришни годишњак Народног позоришта Врбаске бановине, прва сезона (1930-1931)*, (1931). Бања Лука: Народно позориште Врбаске бановине.
17. Позориште, Из једне белешке у Зетском гласнику (1932) у: *Службени лист ВБ, Бр. 37*. Бања Лука.
18. Правилник о „Књижевној Крајини“ (1932) у: *Службени лист ВБ, Бр. 6*. Бања Лука.
19. Отказан је уговор позоришном особљу (1935) у: *Врбаске новине*, Бр. 721. Бања Лука.
20. *Позоришни годишњак* (1931). Бања Лука: Народно позориште Врбаске бановине.
21. Р. (1934). Позориште; Кнегиња чардаша; (14 марта) у: *Врбаске новине, Бр. 362*. Бања Лука.
22. Рад Народног позоришта „Краљ Петар I Велики Ослободилац“ у Бањој Луци (1940) у: *Врбаске новине, Бр. 1732*. Бања Лука.
23. *Развитак* (1935-1941). Бања Лука.
24. Скерлић, Ј. (без године), *Историја нове српске књижевности*, Београд; Учитељски факултет, Универзитет у Београду, , 05. 09. 2020.

25. Стојнић, Б. (2006). *Штампа и штампарије у Бањалуци (до 1941)*, Бања Лука: Удружење архивских радника Републике Српске и Архив Републике Српске.
26. Управа бановинског позоришта демантује наводе овдашњег дописника „Новости“ (1935) у: *Врбаске новине*, Бр. 727. Бања Лука.
27. Ф. (1935) Бановинско народно позориште на завршетку пете сезоне у: *Врбаске новине*, Бр. 733. Бања Лука.
28. Ш. (Шубић) З. (1934). „Балканска царица“ у: *Врбаске новине*, Бр. 583. Бања Лука.